

Efterkrigstiden – kvinde og køkken

Efterkrigstiden var i begyndelsen præget af varemangel, rationering og et Europa, der var ved at finde sit økonomiske og politiske fodfæste efter 2. Verdenskrig. I løbet af tiåret ændrede de økonomiske, sociale og politiske forhold sig dog meget. Ikke mindst økonomisk og materielt kom der et opsving, som mange i den vestlige verden tog del i.

Figur 4.5 1950'ernes hjemmegående husmor kunne nyde godt af en ny type varer i butikkerne. Konserver med kød, fisk, frugt og grønt gjorde fremstillingen af dagens middag nemmere end tidligere, hvor maden skulle laves fra bunden, og frugt og grønt kun var på bordet, når det var i sæson eller var blevet henkogt og syltet af husmoren selv.

Familielivet i Danmark ændrede sig dog kun lidt i forhold til tidligere og var centreret omkring en arbejdende far og en hjemmegående mor. I 1950'erne var kvinders erhvervsfrekvens den laveste i hele århundredet.

Efter krigens afslutning og den kolde krigs begyndelse gav amerikanerne med Marshall-hjælpen økonomisk og materiel hjælp til det krigshærgede Europa. Mens den kolde krig mellem det kommunistiske Østeuropa og det kapitalistiske Vesten tog til, blev amerikansk kultur og levevis en del af hverdagen i Europa og Danmark. Donald Duck blev oversat til Anders And, skuespillerne James Dean og Marilyn Monroe kunne ses i biograferne, og der blev spillet rock'n'roll og spist hamburgere, når de unge, der nu blev kaldt for teenagere, gik i byen.

Figur 4.6 Amerikanske filmstjerner som Marilyn Monroe og James Dean kunne opleves i biograferne. Stjernernes røde læber og cowboybukser blev kopieret af tidens unge.

Fra USA kom billeder af selvbetjeningsbutikker, hvor folk selv tog varer ned fra hylderne og kørte dem rundt i en vogn. Det var helt nyt i Danmark og meget langt fra livet hos den lokale købmand, der tog varerne ned fra sine hylder og rakte dem over disken til kunden. På samme tid kom amerikanske fødevarer som pulver til at lave desserter og dåsemad til Europa. I slutningen af 1950'erne serverede en moderne husmor med stolthed pulverbudding og dåsefrugt for sine gæster i modsætning til 1930'ernes kvinder, der havde serveret dessert lavet fra bunden med dansk fløde og hjemmesyltede pærer.

I det hele taget blev køkkenet et sted, hvor det var nemt at se, at en amerikanisering var i gang. Køleskabe og elektriske køkkenredskaber fandt langsomt, men sikkert vej til danske køkkener. De var en god hjælp for husmødrene, der nemt og effektivt kunne lave mad og holde hjemmene rene. Der var ikke længere brug for tyende eller unge piger til at hjælpe i hjemmene, og meget af det hårde fysiske arbejde som tøjvask og opvask i hånden forsvandt langsomt.

Udviklingen blev overvejende modtaget med glæde. Der var dog også nogle, der frygtede, hvad der skete med danskheden og fornuftig levevis, når der blev bragt engelske ord, amerikansk materialisme og overfladiskhed ind i hverdagen.

Formanden for Danske Husmødres Forbrugerråd, Lis Groes, beskrev i 1952 de amerikanske køkkener

“ Køkkenerne var langt fra alle idealkøkkener, akkurat som her i landet var de ofte for små, vendte efter forkerte verdenshjørner og i tossede faconer, men gennemgående var de bedre, og det almindelige var, at man havde plads til et plastikbetrukket bord og ditto stole i klare rene – og af og til lidt vel friske – farver. Der findes et væld af kagemixtures, som man køber og rører op med lidt væske. Jeg må i sandhedens interesse sige, at det ikke var noget for min lidt kræsne gane, men nemt er det. Man havde alle former for minutbrød, også hele store franskbrød – de var gode. Men hvis De nu til slut vil spørge mig, om jeg vil bytte og tage over til USA, så siger jeg nej.

Husmoderen, nr. 6, 1952. Udgivet af De Danske Husmoderforeninger.

Figur 4.7 Et amerikansk køkken i 1950'erne var lyst, praktisk og fyldt med hjælpemidler, der gjorde husarbejdet lettere for husmoderen. Der kom køleskab og nogle gange også fryser i mange hjem. Hvor der tidligere ofte kun havde været koldt vand i hanen, kom der nu varmt vand, så husmoderen ikke længere behøvede at varme vandet på komfuret. Elektriciteten blev i 1950'erne så billig, at det kunne betale sig at få elkomfur, der kunne erstatte jernkomfuret, som blev varmet op af enten brænde eller kul.

Det var ikke kun i køkkenet, amerikaniseringen kunne ses. Den vestlige verdens kvindeideal blev rundet af amerikanske forbilleder, som de kunne ses i film og reklamer. En slank og smuk hjemmegående kvinde, der holdt sit hjem rent og sine børn pæne, og som stolt og velfornøjet ventede i forstadshuset med dejlig mad, når far træt kom hjem fra arbejde.

Et var dog billedet af det perfekte kvindeliv, noget andet var virkelighedens verden. For nok var mange kvinder hjemmegående, men det var ikke alle kvinder, der gik hjemme. Der var kvinder på kontor, på hospitaler, på fabrik og i landbruget. Deres løn var lavere end mændenes. Det private arbejdsmarkeds overenskomster havde fastlagt kvinders løn til 2/3 af mændenes. Den Internationale Arbejdsorganisation vedtog i 1951, at alle verdens lande skulle indføre ligeløn for mænd og kvinder. Det lykkedes dog ikke danske fagforbund at komme igennem med kravet, blandt andet fordi Dansk Arbejdsgiverforening mente, at kvinder var

dårligere uddannede end mænd, og de var også en økonomisk belastning med deres graviditeter, barselskrav og familieforpligtelser.

Diskussionen om ligeløn for mænd og kvinder tog for alvor form i 1950'erne, men det var først i 1976, det blev vedtaget ved lov, at der i Danmark skulle være lige løn for lige arbejde.

UDEARBEJDEDE KVINDER I DANMARK

Analyseinstituttet Gallup spurgte i 1963 et repræsentativt udsnit af danske kvinder om, hvor meget de arbejdede uden for hjemmet. Undersøgelsen viste, at ca. ¼ af de gifte danske kvinder arbejdede helt eller delvist uden for hjemmet, og at kvinderne fortrinsvist arbejdede med ufaglært arbejde. Det kunne f.eks. være arbejde ved et samlebånd på en fabrik eller rengøring.

I undersøgelsen betegnes kvindernes mænd som "forsørgere", selv om de altså var gift med en udearbejdende kvinde. Det kan være et udtryk for, at kvinderne måske har tjent mindre end deres mænd, fordi de ofte tog arbejde, som ikke krævede uddannelse – og dermed ikke var velbetalte højprestigejobs. Det er dog nok snarere et udtryk for datidens idealer, som stadig i 1963 var, at mænd skulle forsørge familien. De skulle sørge for huslejen, mad på bordet og tøj på kroppen. At virkeligheden i mange familier ikke helt var sådan, er så en anden ting.

Forestillingen om den gifte kvindes primære rolle som husmor kommer også til udtryk i undersøgelsens overskrift, som betegnede de erhvervsaktive gifte kvinder som "husmødre" med "udearbejde".

Opfattelsen af familien som en økonomisk enhed og manden som forsørgeren blev også afspejlet i skattesystemet. Indtil 1970 skulle den gifte kvindes indtægt fra lønnet arbejde anføres som et underpunkt på mandens selvangivelse. Det samme gjaldt for øvrigt også hjemmeboende børn. Gifte kvinder havde ikke deres egen selvangivelse.

Gifte kvinder havde siden 1880 haft ret til at bestemme over deres egen løn, men de blev altså op til 1970 beskattet via deres mand. Det betød, at gifte kvinder reelt blev beskattet hårdere end mænd, blandt andet fordi det var manden, der fik skattefradragene, og kvindernes løn blev ramt af det, vi i dag kalder for topskatten.

Skattereglerne og ægteskabsregler har på den måde altid været tænkt sammen. Når to individer indgik i et ægteskab, dannede de en husstand, og husstanden blev derefter beskattet som en enhed og med udgangspunkt i manden, fordi han blev betragtet som forsørgeren. Da alle voksne danskere efter 1970 blev pålagt individuel beskatning og fik egne individuelle fradrag, kunne den ene ægtefælle overtage den anden ægtefælles fradrag, hvis dette ikke blev brugt. På den måde fortsatte skattesystemet med at tænke på husstanden som en enhed.